

Petra Stienen

‘Ik richt me op waar de groei zit, dat geeft me energie’

Arabist en schrijver Petra Stienen (54) reist voortdurend tussen het Midden-Oosten, de Eerste Kamer en haar geboortestreek Limburg, altijd op zoek naar het verhaal van de ander. „Nieuwsgierigheid is mijn voedingsstof.”

TEKST PAM VAN DER VEEN / FOTO'S MERLIJN DOOMERNIK

PASPOORT

**Catharina Petra
Wilhelmina
Johanna Stienen**

■ Geboren

8 mei 1965
in Roermond.

■ Opleiding

Studies Arabisch in
Leiden en Caïro en een
Midden-Oostenstudie
in Londen.

■ Loopbaan

Na het 'diplomaten-
klasje' van het mini-
sterie van BuZa in
diplomatieke dienst in
onder andere Caïro en
Damascus. Over die
periode schrijft ze in
2008 het boek *Dromen
van een Arabische
Lente*. Latere titels van
haar hand zijn *Het an-
dere Arabische geluid*,
*Terug naar de Donder-
berg* en *Charisma*.
In 2012 wint ze de
Vrouwen in de Media
Award en in 2016 de
Aletta Jacobsprijs
vanwege haar voor-
trekkersrol in de eman-
cipatie en vanwege de
voorbeeldfunctie voor
andere vrouwen. Sinds
2011 is ze zelfstandig
adviseur en publiciste.
Sinds 2015 voor D66
lid van de Eerste
Kamer en sinds 2017
van de Parlementaire
Assemblee Raad van
Europa.

■ Privé

Stienen woont alleen
in Den Haag en heeft
een dochter.

Ze is net terug uit Libanon, waar ze was in haar functie van bestuurslid van Action for Hope. Die organisatie biedt mensen in moeilijke omstandigheden de kans hun talenten te ontwikkelen en zich te uiten via theater, graffiti en muziek. Dat is een diepe behoefte, zag Petra Stienen in Beirut. „Ook in donkere tijden willen mensen schoonheid creëren en ervaren. Onderdak, eten, kleding, medische zorg – het is allemaal nodig, maar schoonheid is wat ons menselijk maakt, dat zie je ook nu, in de coronacrisis. Neem het filmpje *From us to you*, met een uitvoering van Beethovens *Ode aan de vreugde* door het Rotterdams Philharmonisch Orkest dat al meer dan 2 miljoen keer is bekeken.”

Zo'n vijf keer per jaar reist Stienen naar het Midden-Oosten, waar ze als arabist en ex-diplomaat al veel sporen heeft liggen. De rest van haar tijd verdeelt ze tussen Limburg, waar ze vandaan komt, en Den Haag, waar ze voor D66 in de Eerste Kamer zit. Ze is bestuurslid van onder meer het Bonnefantenmuseum in Maastricht, schreef boeken over de Arabische wereld en haar jeugd in Roermond, is adviseur en geeft lezingen over uiteenlopende onderwerpen als het Midden-Oosten, emancipatie en persoonlijk leiderschap. Haar leven is een mozaïek, zegt ze, maar wel een met een terugkerend motief: haar nieuwsgierigheid naar het verhaal van de ander. „Daar ben ik altijd naar op zoek. Welke reis heeft iemand gemaakt om te komen waar hij nu is? Of het nu gaat om Basma, de oprichtster van Action for Hope, of om jongerenwerker Bob uit Roermond: ik wil weten wat hen drijft. Nieuwsgierigheid is mijn voedingsstof.”

Hoe kwam een meisje uit een arbeidersgezin in Roermond terecht bij een studie Arabisch in Leiden?

„Een vriendje op de middelbare school zei: 'Als je niet weet waar je je werkstuk over moet doen, schrijf je het mijne maar over. Het gaat over de islam.' Maar ik heb het niet overgeschreven, dat was mijn eer te na. Ik ben zelf de bieb ingedoken en bleek het een machtig interessant onderwerp te vinden. Religie, aardrijkskunde, geschiedenis, alles zat erin. En dan de Arabische taal, de magie van zo'n vreemd alfabet – het was zó anders allemaal, dat ik dacht: hier ga ik heel gelukkig van worden.”

Omdat het zo totaal anders was dan

het gezin waar u uit kwam?

„Nee, het was iets totaal anders waar ik naartóe kon. De vraag 'waar wil je naartoe?' vind ik veel interessanter dan 'waar kom je vandaan?'. Mensen vragen weleens: ben je gevlucht? Helemaal niet, ik wilde gewoon vooruit.”

Stienen groeide op in de Donderberg, een wijk 'aan de andere kant van het spoor'. Haar vader had 'ts gedaan en was huisschilder, haar moeder kwam van de huishoudschool en zorgde voor de kinderen. Ze hadden moeite met hun ambitieuze en leergierige dochter. Nog nooit was iemand uit de familie naar de universiteit gegaan, en een studie Arabisch viel al helemaal niet binnen hun wereldbeeld. Stienen botste vaak met haar autoritaire vader, die onvoorspelbare buien had. Pas later zou hij de diagnose manisch-depressief krijgen.

Stienen wil er niet veel meer over kwijt. Wat erover te zeggen valt, heeft ze gezegd, vindt ze. In eerdere interviews, en ook in het tv-programma *Het mooiste meisje van de klas*. Dat ze zich thuis onveilig voelde. Dat er klappen vielen. Dat ze op haar vijftiengste niet anders kon dan uit emotioneel zelfbehoud het contact met haar vader verbreken. En dat hij uiteindelijk overleed

terwijl zij in Syrië zat. „Als ik dat nu allemaal wéér vertel, voel ik me een soort grammofoonplaat,” zegt ze. „Het wordt een uitgesleten verhaal en daarmee doe ik het geen recht. Dus daar ben ik zorgvuldig mee geworden. Bovendien is het lang geleden en ben ik alweer een fase verder. Ik ben trots op mijn moeder, hoe ze zich na de scheiding van mijn vader heeft ontwikkeld, een baan heeft gevonden en nu van haar zelfverdiende pensioen kan genieten. Ik ben niet meer bezig met wat de breuk met mijn vader met mij doet. Dat heeft een plek. Door te benoemen waar het pijn heeft gedaan, kon het helen. Wat ik nú wil leren begrijpen is: wat is het verhaal van mijn vader? Waarom was hij zoals hij was?”

Lukt het u om daar het antwoord op te vinden?

„Ik werk momenteel aan een roman die zich deels in Egypte, deels in Roermond afspeelt. Daarin gebruik ik elementen uit mijn vaders geschiedenis. Hij is net voor de oorlog geboren en in zijn jeugd zijn traumatische dingen gebeurd. Roermond werd ontruimd in 1945, mijn vader werd geëvacueerd en moest met zijn moeder een afschuwelijke tocht lopen naar een Duits plaatsje net over de grens. Daar werden ze

‘Ik heb nu weleens het gevoel dat mijn vader het als een beschermengel aan het goedmaken is’

op de trein naar Friesland gezet, als Limburgse vluchtelingen. Hij heeft zijn emoties niet echt mogen tonen en ook na de oorlog leerde hij niet om te laten zien waar hij bang of bedroefd van werd. Boosheid en agressie waren zijn enige uitlaatklep. Of hij was juist buitensporig blij – een symptoom van manische depressiviteit.”

Kijkt u nu anders naar uw vader?

„Ik wil mijn vaders verhaal zo fictionaliseren dat het universeel wordt. Dat helpt mij weer om duiding aan zijn leven te geven en met meer mededogen naar hem te kijken. Want wat gebeurt er nu eigenlijk met mannen als ze niet mogen zijn wie ze zijn? Als feministe heb ik zo'n vraag altijd benaderd vanuit het vrouwelijke perspectief, maar voor mannen kan het net zo onderdrukkend zijn om altijd aan de heersende normen te moeten voldoen. Dankzij dat besef, en doordat ik ouder word, voel ik veel meer compassie. De tienerboosheid van toen kan ik nog steeds naar boven halen, maar ik kan er ook een aai over geven en zeggen: ach, toe maar. Als ik in contact was gebleven met mijn vader zoals hij toen was, had ik mezelf geweld aangedaan. Maar nu heb ik weleens het gevoel dat hij het als een soort beschermengel aan het goedmaken is.”

Na haar studie werd ze geselecteerd voor het diplomatenklasje van Buitenlandse Zaken en werkte ze zeventien jaar als diplomaat in steden als Caïro en Damascus. Daarmee heeft Stienen zich definitief aan haar jeugd ontworsteld – al is dat een term waar ze zich niet zo in kan vinden. „Hij vangt wel wat er is gebeurd, want ik heb zeker de nodige weerstand ontmoet. Maar hij toont maar één kant van het verhaal. Er was de worsteling, maar óók het plezier van de zoektocht, van het ontdekken van nieuwe werelden.”

Sowieso is ze zeer nauwkeurig als het om woordkeus gaat. ‘Feedback’, bijvoorbeeld, vindt ze geen fijn begrip vanwege de letterlijke vertaling: terugvoeden. „Feedback grijpt terug op wat achter ons ligt en is zelden opbouwend. Ik spreek dan ook liever van *feedforward*: commentaar dat mensen voedt en vooruithelpt.”

Ook zegt ze op een gegeven moment: „Ik ben niet bang voor moeilijk.” Om er meteen aan toe te voegen: „Al is dat niet de juiste manier om mij te beschrijven, want dan heb je ‘bang’ en ‘moeilijk’ in één zin. Daar haal ik geen energie uit.” Waaruit dan wel? „Uit het nieuwe. Het nieuwe pad, het andere verhaal. De plek waar de groei zit, daar richt ik me op. In het klasje van Buitenlandse Zaken hadden we een economie-leraar, die overigens behoorlijk seksistisch kon zijn. ‘*Women and economics, a fascinating topic!*’ zei hij soms smalend. Maar ook: ‘Petra, je bent net een zonnebloem. Jouw gezicht draait altijd naar het licht.’ Waarmee hij doelde op mijn opgeruimde natuur.”

Haar zorgvuldig gekozen vocabulaire past bij haar focus op groei en positiviteit. Onder het motto ‘Alles wat je aanraakt, wordt groter’, heeft Stienen voor zichzelf besloten vooral constructieve dingen aan te raken. Zo wil ze liever geen aandacht besteden aan de haat die ze, als arabist met een genuanceerde visie op de islam, over zich heen krijgt. Ondanks haar kritiek op religieuze en militaire dictaturen, vrouwenonderdrukking en mensenrechtenschendingen vinden sommigen dat ze te loyaal is als het om het Midden-Oosten gaat. „Het valt niet mee wat mij soms wordt toegewenst, maar ik wil daar niet induiken. Dat geeft het alleen maar meer zwaarte. Ik draai het liever om: ook aan het genuanceerde Midden-Oosten-verhaal is enorme behoefte. Want het is niet naïef, maar juist

heel realistisch om naar de gelaagdheid van een land, cultuur en religie te kijken. Naast het zwart van de tiran en de terrorist heb je nog zo veel meer kleuren. Niet voor niets word ik al negen jaar voortdurend gevraagd om dat verhaal te vertellen, in kleinere en grote zalen en in de landelijke media.”

U bent wel minder op tv dan een paar jaar geleden.

„2014 was een omslagpunt. Toen werd pater Frans van der Lugt vermoord in de Syrische stad Homs, en werd ik de hele tijd gebeld: ‘Wat vind je van IS, van Daesh, het kalifaat?’. Ik vind daar van alles van, maar ook hier geldt: wat je aandacht geeft, wordt

groter. En dat pad wilde ik niet op. Ik wilde iets anders doen, minder bovenop de actualiteit, die zo ontzettend veel van je vergt. Om die goed te kunnen duiden, moet je non-stop aan het nieuws hangen. Dus heb ik toen de keuze gemaakt de politiek in te gaan en mijn boek over de Donderberg te schrijven.”

Pater Frans was een vriend van u, net als de Amerikaanse ambassadeur Chris Stevens, die omkwam bij de aanslag op het consulaat in Libië. Wat doet hun dood met u?

Stienen denkt even na. „Dat is bijna privé,” zegt ze dan. „Kijk... ik heb Syrische vrienden die hun land zijn kwijtgeraakt en Egyptische vrienden met naasten die gedood zijn of al jaren in de gevangenis zitten. Om mijn eigen verdriet publiekelijk kenbaar te maken, voelt heel ongemakkelijk. Maar in lezingen praat ik vaak over pater Frans. En altijd over de Syrische verzetsheldin Razan Zaitouneh, die zes jaar geleden is ontvoerd. Ook haar ken ik persoonlijk. Helaas weten we niet of ze nog leeft.”

Nadat ze zich terugtrok uit de arena van de actualiteit bleef haar behoefte aan verhalen vertellen. Verhalen over omgaan met verschil, integratie, radicalisering, inclusiviteit en beeldvorming. Om meer aandacht te krijgen voor wat ze over die thema’s te melden heeft, nam Stienen leiderschapscoach Maximiliaan Winkelhuis in de arm. Samen met hem schreef ze ook het boek *Vergroot je charisma*. Weer een nieuw stukje in haar mozaïekbestaan, maar opnieuw een dat in het patroon past. „Met charisma breng je je verhaal beter voor het voetlicht, en daar wil ik anderen bij helpen. Want elk thema dat maatschappelijk relevant is – of het nu gaat om het lerarentekort of duurzaam ondernemen – verdient een goeie verhalenverteller. Je wilt mensen tenslotte in beweging brengen.”

Haar eigen bedrijf, haar lidmaatschap van de Eerste Kamer en haar rol in allerlei besturen: ze noemt ze de drie edelstenen in haar mozaïek. En dan is ze ook nog moeder van Soraya (22), is ze vaak en veel onderweg en met regelmaat onbezoldigd aan het werk voor maatschappelijke organisaties. Hoe druk heeft Stienen het eigenlijk? Vraag het haar en je krijgt te horen dat ‘druk’ thuisheert in het rijtje van ‘ontworstelen’ en ‘feedback’: woorden die ze niet graag

‘Dat ik het heb overleefd, was niet mijn eigen beslissing. Ik werd echt teruggezet, zo van: hier blijven jij’

gebruikt. „Ik heb het liever over een vol leven.”

Wat is er mis met het woord ‘druk’?

„Dat vind ik hypnotiserend. Druk, druk, druk. Dat drukt. Ik zie mensen bedrukt doen als ze vertellen hoe druk ze het hebben. Maar ‘vol’ – dat laat overvloed zien en is iets om dankbaar voor te zijn. Dat is een term waarmee je vooruit kunt.”

Maar dat is toch gewoon een kwestie van woordkeus?

„Ja, maar ik geloof in de kracht van taal. Neem de campagne #wearenottheenemy van de Amerikaanse pers als reactie op het anti-mediamentiment van Trump. Wat horen mensen: *enemy*. Dat is het woord dat blijft hangen. Maar als je #protectthetruth communiceert, spreek je een veel groter publiek aan. Want de waarheid beschermen, dat wil iedereen. Dus moeten we zorgvuldig zijn met taal.”

Oké, hoe vol is uw leven?

„Ik heb moeten leren dat bij reuring ook rust hoort. In de volte is het nodig te ontspannen. Dat doe ik door veel te wandelen en op zaterdag helemaal niks te hoeven. Op die dag is het gewoon lummelen: boekje, Netflix, krantje, met mijn dochter leuke dingen doen. Op die manier kan ik de volle week goed aan. En als ik toch stress krijg, kijk ik op YouTube naar time-laps filmpjes

van groeiende zonnebloemen. Heel lang zie je alleen maar groen en op het laatste moment gaan ze open. Heel rustgevend.”

Van Limburg tot Libanon; Stienen voelt zich op veel plekken thuis. Maar als ze een lievelingsstad moet kiezen, wordt het toch Caïro. „Ik heb een groot hart, er passen veel steden in, maar Caïro is als een minnaar naar wie ik zo vaak mogelijk toe wil.” Het is een stad van uitersten waar geen dag lijkt op de vorige, zegt ze. „Je hebt er alles wat het leven in een miljoenenstad zo intens en zwaar maakt: sloppenwijken, gebrek aan overheidsdiensten, ongelijkheid, onveiligheid. Tegelijkertijd is het er prachtig, voel je de rijke geschiedenis, de gastvrijheid en innovatiekracht. De schoonheid en de armoede – het is allemaal op hetzelfde moment aan de hand.” Te midden van die chaos en contrasten kan Stienen zich vrijuit bewegen, dankzij haar netwerk en haar vloeiende beheersing van de taal. „Dat is een voorrecht, daarvan ben ik me bewust. Ik voel me er geen reiziger of buitenstaander, maar een gast. Dat stemt me dankbaar.”

Het is een woord dat ze wél graag bezigt: dankbaarheid. Sinds een auto-ongeluk in Qatar, vier jaar geleden, is het concept extra actueel in haar leven. Met 50 kilometer per uur reed ze van een steil zandduin en sloeg twee keer over de kop. „Ik heb de dood in de ogen gekeken,” zegt ze. „Ik was helemaal ergens anders.”

Een bijna-doodervaring?

„Achteraf kon ik inderdaad alles afvinken van de checklist die bij een bijna-doodervaring hoort. Het werd helder licht in de auto, terwijl het buiten schemerde. Ik was totaal sereen, een en al overgave. Dat licht schijnt je te kunnen verklaren door chemische reacties in je hersenen, maar dat ik het uiteindelijk heb overleefd, was niet mijn eigen beslissing. Ik werd echt ‘teruggezet’, zo van: hier blijven jij. En ook dat was goed. Oké, dacht ik. Blijkbaar heb ik nog wat te doen. Een spirituele ervaring.”

U was niet bang?

„Nee, ik voelde me gedragen. Een gevoel dat ik kan terughalen als ik mediteer of wandel. Gedragen door het licht. Door die ervaring heb ik nog meer dankbaarheid voor het leven, koester ik alle mooie dingen nog meer.”

Even is ze stil. „Koesteren,” herhaalt ze. „Dát vind ik nou een heel mooi woord.” ■